«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Ректор
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
Володимир БУГРОВ

«____» _____ 2026 р.

ВИСНОВОК
Київського національного університету імені Тараса Шевченка про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Дячка Давида Івановича на тему: «Соціальне забезпечення працівників, призваних на військову службу під час мобілізації в Україні», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Витяг
з протоколу № 8 засідання кафедри трудового права та права соціального забезпечення від «21» січня 2026 року

Всього членів кафедри: 21 членів кафедри (з правом голосу -20)
Присутні на засіданні:19 членів кафедри (з правом голосу)

Присутні:

Голова засідання д.ю.н. проф. Мельничук Н.О., зав. кафедри, к.ю.н., доц. Черноус С.М., д.ю.н. проф. Щербина В.І., д.ю.н., проф. Занфірова Т.А., д.ю.н., проф. Волинець В.В., д.ю.н., проф. Кучма О.Л., д.ю.н., проф. Тищенко О.В., д.ю.н., проф. Андріїв В.М., д.ю.н. проф. Венедіктов С.В., д.ю.н., доц. Сіроха Д.І., д.ю.н. доц. Коваленко Р.І., к.ю.н., доц. Сіньова Л.М., к.ю.н., доц. Панасюк О.Т., к.ю.н., доц. Саленко І.В., к.ю.н., доц. Сахарук І.С., к.ю.н. доц. Погорєлова О.С., к.ю.н., ас. Ілларіонова С.І., PhD, ас. Денисюк М.О., PhD, ас. Войцишена О.В. асп. Дячок Д.І., асп. Пивоваров О.В.

Серед присутніх 10 докторів юридичних наук і 9 кандидатів юридичних наук

Порядок денний:

Обговорення дисертаційного дослідження аспіранта кафедри трудового права та права соціального забезпечення Навчально-наукового інституту права Дячка Давида Івановича на тему «Соціальне забезпечення працівників, призваних на військову службу під час мобілізації в Україні», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Науковий керівник – кандидат юридичних наук, доцент, завідувачка кафедри трудового права та права соціального забезпечення Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка Черноус Світлана Миколаївна.

Дисертація виконувалась на кафедрі трудового права в Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого. Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (Протокол №3 від 17 листопада 2022 року). Дячок Д.І. був поновлений на навчання в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка з 1 жовтня 2025 року. Тема дисертації перезатверджена на засіданні Вченої ради Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Протокол № 8 від 28 жовтня 2025 року).

Виступили:

Аспірант Дячок Давид Іванович представив презентацію за основними положеннями дисертації «Соціальне забезпечення працівників, призваних на військову службу під час мобілізації в Україні», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Слайд 1 Продемонстровано актуальність теми дослідження. Обґрунтовано вибір теми дослідження, висвітлюється зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями у відповідній галузі знань шляхом критичного аналізу з визначенням сутності наукової проблеми або завдання.

Слайд 2. Виділено об'єкт і предмет дослідження, також вказано мета і завдання дослідження відповідно до предмета та об'єкта їх вирішення

Слайд 3. Висвітлено методи дослідження, перераховуються використані наукові методи дослідження та змістовно відзначається, що саме досліджувалось кожним методом; обґрунтовується вибір методів, що забезпечують достовірність отриманих результатів та висновків,

Слайд 4. Відображено мету та завдання дослідження, аргументовано, коротко та чітко представляються основні наукові положення, які виносяться на захист, із зазначенням відмінності одержаних результатів від відомих раніше.

Слайд 5. Вказано особистий внесок здобувача, зазначено у дисертації використано ідеї або розробки, що належать співавторам, разом з якими здобувачем опубліковано наукові праці, обов'язково зазначено конкретний особистий внесок здобувача в такі праці або розробки і додано посилання на дисертації співавторів, у яких було використано результати спільних робіт;

Слайд 6. Зазначена практичне значення одержаних результатів.

Після закінчення презентації Дячка Давида Івановича присутніми на захисті фахівцями були поставлені наступні запитання:

Доктор юридичних наук, професор Тищенко Олена Володимирівна, враховуючи дослідження, чому, на Вашу думку, потрібен окремий спеціальний Закон про соціальний захист мобілізованих працівників, а не лише точкові правки до КЗпП і профільних законів?

Дячок Д. І.: дякую за запитання. На мою думку, Чинне регулювання **фрагментарне** і не має цілісного поняття/механізму, через що виникає юридична невизначеність у правозастосуванні. Тому пропонується спеціальний закон, який **системно** визначить статус мобілізованих працівників і єдині підходи до гарантій зайнятості, компенсації доходів, медичного забезпечення та реінтеграції.

PhD, Денисюк М.О., як має працювати запропонована Національна система компенсації втрачених доходів і які закладено запобіжники від зловживань?

Дячок Д. І.: Дякую за запитання. Суть — **компенсація різниці** між довоєнним цивільним заробітком і військовою виплатою; базою розрахунку є **середня зарплата за 12 місяців** до мобілізації. Запобіжники: коефіцієнти для самозайнятих/неформально зайнятих, **обмеження (межі)** виплат для уникнення зловживань, цифрове адміністрування через інструменти на кшталт "Дії" та контроль спеціальним органом.

Кандидат юридичних наук, доцент, Сіньова Людмила Миколаївна, у чому логіка запропонованих змін до ст. 119 КЗпП: як вони одночасно захищають мобілізованого і не "ламають" роботодавця?

Дячок Д. І.: Дякую за запитання. Пропонується розширити гарантії: збереження не лише місця роботи, а й **професійного статусу, умов оплати**, а також заборону негативних дій щодо працівника і **період захисту після повернення** (із винятками на кшталт ліквідації роботодавця). Паралельно механізм компенсації різниці доходів пропонується «винести» в порядок

КМУ із залученням держкоштів (і в окремих випадках роботодавця), що зменшує дисбаланс навантаження.

Кандидат юридичних наук, доцент Погорєлова Олександра Сергіївна, які елементи міжнародного досвіду (Ізраїль/США/скандинавські країни) автор вважає найбільш придатними до імплементації — і що саме треба адаптувати?

Дячок Д. І.: Дякую за запитання. Блок, який необхідно адаптовувати — це **комплексна медична + психологічна реабілітація** та соціальна адаптація після служби. Ми в дисертації підкреслюємо потребу **адаптації до соціально-економічних умов України** та необхідність міжвідомчої координації (МОЗ, Міноборони, Мінсоцполітики, парламентський комітет) і залучення громадського сектору/партнерів.

Після відповідей на запитання виступили:

Науковий керівник – кандидат юридичних наук, доцент Черноус Світлана Миколаївна.

Черноус С.М.: автор досліджує системну проблему «розірваності» й недостатньої ефективності правового регулювання соціального забезпечення працівників, яких призвано на військову службу під час мобілізації.

Йдеться про те, що в Україні існують окремі норми, які торкаються гарантій мобілізованих, але немає цілісної правової бази, яка б забезпечувала повний, послідовний і зрозумілий механізм соціального захисту на всьому циклі мобілізації — від моменту призову до повернення людини в цивільне життя. Через фрагментарність і несистемність норм виникає невизначеність як для працівників, так і для роботодавців, зростають правові ризики й падає довіра до державних інститутів.

Друга складова проблеми — відсутність у законодавстві чіткого, «рамкового» поняття соціального забезпечення саме мобілізованих працівників. Автор підкреслює, що через це правозастосування стає неоднаковим, а ситуації на практиці вирішуються «точково», без єдиного стандарту. Звідси — потреба в комплексному правовому механізмі гарантій (матеріальна підтримка/дохід, гарантії зайнятості, медичне забезпечення, реінтеграція).

Третя складова — суспільно-економічний вимір: масова мобілізація працездатних людей створює виклики для ринку праці та економіки, а тому належні гарантії для мобілізованих розглядаються не лише як питання “пільг”, а як умова збереження трудового потенціалу і запобігання довгостроковій соціально-економічній дестабілізації.

В результаті проведеного дослідження Давид Іванович: фактично «збирає» проблему в один вузол — як зробити соціальне забезпечення

мобілізованого працівника цілісним, передбачуваним і здійсненним на практиці, з урахуванням міжгалузевої природи регулювання (трудове + соціальне + військове + адміністративне/фінансове право).

Методологічною основою дослідження є загальнонаукові та спеціальні методи й прийоми наукового пізнання, використання яких дозволило здійснити ґрунтовний аналіз соціального забезпечення працівників, призваних на військову службу під час мобілізації в Україні. Застосування різноманітних наукових методів, таких як діалектичний, історико-правовий, логіко-семантичний, формально-логічний, порівняльно-правовий, системно-структурний, а також метод прогнозування та моделювання, дозволило здійснити всебічний та комплексний аналіз соціального забезпечення працівників, призваних на військову службу під час мобілізації в Україні. Це сприяло не тільки глибокому розкриттю понятійно-термінологічного апарату, але й детальному вивченню еволюції мобілізованих працівників. Порівняльно-правовий аналіз міжнародного досвіду дозволив визначити позитивні практики інших країн, які можуть бути адаптовані в українське законодавство для покращення захисту прав працівників, призваних на військову службу під час мобілізації в Україні, а також окреслити напрямки вдосконалення нормативно-правової бази. Завдяки цьому сформульовані конкретні рекомендації, які сприяють удосконаленню правового регулювання в Україні, що дозволить підвищити рівень соціального забезпечення працівників, призваних на військову службу під час мобілізації в Україні.

Науково-теоретичне підґрунтя для виконання дисертації склали наукові праці фахівців у галузі філософії, загальної теорії права, теорії управління, права соціального забезпечення трудового, адміністративного та цивільного права, інших галузевих правових наук, у тому числі зарубіжних.

Положення та висновки дисертації ґрунтуються на нормах Конституції України, законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, які визначають соціальне забезпечення працівників, призваних на військову службу під час мобілізації в Україні. Дисертант також звертався до законодавства деяких зарубіжних держав, досвід яких може бути використано в Україні. Інформаційну та емпіричну основу дослідження становлять узагальнення практики, політико-правова публіцистика, довідкові видання, статистичні матеріали

Під час дослідження Д. І. Дячок набув теоретичних знань, умінь, навичок та високого рівня компетентності у досліджуваній сфері. Всі основні наукові положення, висновки і практичні рекомендації, викладені в дисертації, є достатньою мірою обґрунтованими, логічними та послідовними.

Наукова новизна дисертаційної роботи є науково обґрунтованою та доведеною. Усе це дає підстави стверджувати про наукову зрілість автора.

Загалом вище наведене дає підстави зробити висновок, що наукове дослідження охоплює широкий спектр проблем і водночас характеризується глибиною і комплексністю, автором було переконливо обґрунтовано пропозиції та сформовано ґрунтовні і достовірні висновки. Ряд положень, викладених у дисертаційній роботі, вирізняються науковою новизною. Використані в дисертації ідеї, положення та гіпотези інших авторів мають відповідні посилання і використані лише для підкріплення ідей дисертанта.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані у дисертації наукові положення, висновки та практичні пропозиції можуть бути використані у: науково-дослідній сфері – у ході вивчення проблем соціального забезпечення працівників, призваних на військову службу під час мобілізації;*у правотворчій діяльності* – при опрацюванні законопроєктів щодо внесення змін до Кодексу законів про працю України, Закону України «Про зайнятість населення», «Про оплату праці», «Про соціальне забезпечення мобілізованих працівників» та підзаконних нормативно-правових актів, які регламентують діяльність, пов'язану з вирішенням трудових спорів, управлінського менеджменту; *у навчальному процесі* – при підготовці навчальних і навчально-методичних видань і посібників з дисципліни «Трудове право», «Право соціального забезпечення», а також у освітньому процесі у закладах вищої освіти, що проводять підготовку фахівців за правничими спеціальностями.

В цілому рукопис Дячка Д. І. є завершеним науковим дослідженням, яке вносить вклад у розв'язання важливих завдань соціального забезпечення працівників, призваних на військову службу під час мобілізації в Україні.

Рецензенти дисертаційної роботи, які наголосили на позитивних аспектах дослідження та висловили свої побажання і зауваження.

Доктор юридичних наук, професор Тищенко О.В.: Дисертаційна робота Д. І. Дячка є цілісним і актуальним науковим дослідженням, у якому автор послідовно розкриває проблематику соціального захисту мобілізованих працівників крізь призму міжгалузевого правового регулювання та потреб практики, коректно формулює мету й завдання, логічно вибудовує структуру, демонструє належний рівень теоретичної підготовки та вміння працювати з нормативною базою і науковими джерелами; особливо позитивно оцінюю прагматичність висновків і запропонованих підходів до вдосконалення правового механізму гарантій, які мають прикладну цінність для правозастосування та можуть бути використані в подальшій нормотворчій і науково-методичній роботі.

Автор дисертації опрацював великий масив джерел, що охоплюють як національне, так і міжнародне законодавство, а також практичні аспекти реалізації прав осіб з інвалідністю. Це дозволяє зробити ґрунтовні висновки щодо існуючих проблем у правовому регулюванні цієї сфери, а також пропонувати можливі шляхи вдосконалення законодавства та соціальних програм для цієї категорії громадян. Велика кількість опрацьованих джерел, включаючи аналіз міжнародних стандартів, дозволяє автору робити обґрунтовані рекомендації щодо адаптації українського законодавства до сучасних викликів.

Доктор юридичних наук, професор Андріїв В. М.: Маю наголосити на високій актуальність обраної тематики дисертаційного дослідження Д. І. Дячка, адже в умовах тривалої воєнної агресії та масштабної мобілізації питання соціального захисту мобілізованих працівників набуває не лише правового, а й виразного соціально-економічного значення. Практика застосування чинних норм засвідчує наявність прогалин і неоднорідність підходів у забезпеченні гарантій зайнятості, компенсаційних механізмів та підтримки після повернення до цивільного життя, що створює ризики як для працівників і їхніх сімей, так і для роботодавців та держави загалом. У цьому контексті дисертація своєчасно фокусується на потребі системного вдосконалення правового регулювання й формування більш передбачуваного механізму соціального забезпечення. Позитивно оцінюю логіку побудови роботи, коректність постановки наукової проблеми та прагматичну спрямованість висновків автора. Дисертант послідовно аналізує нормативно-правову базу та наукові підходи, формує узгоджену систему аргументів і пропонує рішення, орієнтовані на реальне застосування: від уточнення гарантій у трудовому законодавстві до запровадження комплексних інструментів державної підтримки.

Методологічна база роботи є повністю науково коректною. Дисертація виконана самостійно та апробована на міжнародних та всеукраїнських конференціях. Однак, запропоновані зміни до законодавства потребують емпіричного обґрунтування, зокрема статистики витрат або порівняльних даних інших юрисдикцій, що дозволить зміцнити вагу висновків. Висновки містять загальні рекомендації, але бракує чітких строків і відповідальних органів для їх впровадження.

Кандидат юридичних наук, доцент Погорєлова О.С.: зазначу, що дисертація Д. І. Дячка вирізняється чіткою практикоорієнтованістю та переконливою аргументацією необхідності комплексного підходу до соціального забезпечення мобілізованих працівників: автор не обмежується констатацією проблем, а пропонує логічно вибудувані напрями

удосконалення правового механізму гарантій, які можуть бути використані у нормотворчій роботі та правозастосуванні; при цьому робота демонструє належний рівень наукової культури, послідовність викладу та коректне використання нормативної бази й доктринальних джерел, що в сукупності дозволяє оцінити дослідження як змістовний внесок у розвиток трудового та соціального права в умовах воєнного часу.

Дячок Д. І.: Шановні рецензенти, щиро дякую Вам за ваші зауваження та рекомендації до моєї дисертаційної роботи. Ваша увага до деталей та конструктивні критичні зауваження є для мене дуже цінними. Всі ваші зауваження я ретельно вивчив і вважаю їх надзвичайно слушними. Без сумніву, вони значно сприятимуть удосконаленню моєї роботи та будуть мною враховані.

В **обговоренні** дисертаційного дослідження взяли участь:

Доктор юридичних наук, доцент Сіроха Д.І.: дисертація Давида Івановича є своєчасним і змістовним дослідженням, яке відповідає запиту практики та суспільства в умовах воєнного стану: автор послідовно окреслює проблемні вузли правового регулювання соціального захисту мобілізованих працівників, аргументовано обґрунтовує необхідність системного підходу до гарантій зайнятості й соціального забезпечення та пропонує прикладні напрями їх удосконалення; робота демонструє належний рівень наукової підготовки, логічну структуру та коректну роботу з нормативною базою, що створює підстави позитивно оцінити результати дослідження й рекомендувати дисертацію до подальшого фахового обговорення та процедури захисту.

Проте, хотілося б звернути увагу на кілька аспектів, які, на мою думку, можуть бути доповнені для ще більшої практичної цінності роботи. Зокрема, було б корисно більш детально розглянути реальні механізми втілення запропонованих змін в систему соціального забезпечення мобілізованих працівників. Практичні рекомендації щодо того, як адаптувати національне законодавство до європейських стандартів, та конкретні кроки, які мають бути зроблені для реалізації цих змін, зробили б дисертацію ще більш орієнтованою на практику.

Доктор юридичних наук, професор Щербина В.І.: підкреслюю, що дисертаційне дослідження Д. І. Дячка є актуальним і методологічно виваженим, оскільки спрямоване на вирішення практичної проблеми забезпечення прав і соціальних гарантій мобілізованих працівників у сучасних умовах. Автор демонструє розуміння міжгалузевої природи предмета (трудове, соціальне та суміжне регулювання), логічно формулює наукові завдання, послідовно аналізує чинну нормативну базу й доктринальні

підходи та виявляє ключові прогалини й суперечності, що ускладнюють однакове правозастосування.

Позитивно оцінюю практикоорієнтований характер висновків і пропозицій дисертанта, які можуть бути корисними як для нормотворчої діяльності, так і для вироблення методичних рекомендацій у сфері захисту прав мобілізованих працівників та їхніх сімей. Робота справляє враження завершеного наукового продукту, написаного у професійній манері, з чіткою логікою викладу та аргументованими узагальненнями; за результатами обговорення вважаю можливим підтримати дисертацію та рекомендувати її до подальшого захисту.

Водночас, хотілося б звернути увагу на кілька аспектів, які потребують додаткового осмислення. Зокрема, було б доцільно розглянути досвід країн Європейського Союзу в частині впровадження механізмів інклюзивного навчання та трудової реабілітації для мобілізованих працівників. Це дозволило б не лише покращити законодавче регулювання, але й створити більш ефективну систему соціального захисту, орієнтовану на потреби цієї категорії осіб.

Доктор юридичних наук, професор Волинець В.В.: дисертація Д. І. Дячка органічно поєднує теоретичний аналіз із потребами правозастосовної практики, а сама тематика є особливо значущою в умовах воєнного стану та тривалих мобілізаційних процесів. У роботі послідовно окреслено проблемні аспекти чинного регулювання, які призводять до різночитань у застосуванні гарантій для мобілізованих працівників, і показано, чому питання соціального захисту в цій сфері не може зводитися до окремих норм, а потребує системної логіки та узгодженості між різними галузями права.

Позитивно оцінюю чіткість структури дослідження, аргументованість висновків та спрямованість автора на практичний результат — формування більш передбачуваного механізму гарантій, який би працював і для працівника, і для роботодавця, і для держави. Дисертант демонструє належну наукову культуру, коректне опрацювання нормативної бази та здатність до узагальнення, що робить роботу корисною не лише для наукової дискусії, а й для подальшої нормотворчої та методичної роботи; у цілому вважаю, що дисертація заслуговує позитивної оцінки та може бути рекомендована до наступних етапів процедури захисту.

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Дячка Давида Івановича на тему «Соціальне забезпечення працівників, призваних на військову службу під час мобілізації в Україні», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження: Повномасштабна збройна агресія Росії проти України, що триває з 2022 року, різко посилила необхідність переоцінки та зміцнення механізмів соціального захисту, доступних для громадян, мобілізованих на військову службу. Мобілізація значної частини працездатного населення показала неефективність чинних законодавчих механізмів забезпечення надійних гарантій зайнятості, безперервності доходів, медичної підтримки та реінтеграції після служби для працівників, призваних на військову службу.

Попри дію окремих законодавчих норм, що регулюють соціальний захист під час мобілізації, в українському законодавстві бракує цілісної правової бази, яка б забезпечувала повний всеосяжний соціальний захист мобілізованих працівників на всіх етапах їх військової служби — від моменту призову до повернення в цивільне життя. Фрагментарність, несистемність та обмежена застосовність чинних правових норм призвели до невизначеності як для працівників, так і для роботодавців, що збільшує правові ризики й підриває довіру до державних інститутів.

Актуальність обраної теми підсилюється тим, що за час війни мобілізовано сотні тисяч громадян України, зокрема й тих, хто активно сприяв розвитку національної економіки. Їх тимчасове виведення з цивільних трудових процесів створило виклики як для ринку праці, так і для національної економіки в цілому. Тому забезпечення належних правових гарантій для мобілізованих працівників є питанням соціальної справедливості, а також важливою умовою для збереження трудового потенціалу держави та уникнення довгострокової соціально-економічної дестабілізації.

З огляду на це існує гостра потреба в доктринальному переосмисленні та законодавчій модернізації правової інституції соціального захисту мобілізованих працівників з урахуванням національних правових традицій і найкращих міжнародних практик. Порівняльно-правовий аналіз, проведений у межах цього дослідження, особливо підкреслює актуальність таких моделей захисту, як Закон про права на працевлаштування та повторне працевлаштування осіб, які перебувають на військовій службі (USERRA)

Сполучених Штатів Америки та Закон про резервну службу Ізраїлю, які передбачають широке та детальне регулювання питань працевлаштування, компенсації, охорони здоров'я та гарантій реінтеграції громадян, котрі перебувають на військовій службі.

Таким чином, науково-практична актуальність цього дослідження визначається необхідністю зміцнення правового статусу мобілізованих працівників, вироблення законодавчих інструментів, що гарантують справедливе ставлення та адекватну компенсацію, а також забезпечення ефективної соціальної адаптації тих, хто захищає суверенітет і територіальну цілісність України. Ця праця – спроба заповнити наявні прогалини в законодавстві і виробити теоретичне підґрунтя для створення нової інституційної архітектури захисту мобілізованих працівників, сприяючи стійкості та стабільності українського суспільства в період національної кризи.

Теоретичною основою дисертаційного дослідження стали праці закордонних і вітчизняних учених-трудовиків і представників інших галузей права.

Окремі аспекти проблематики соціального захисту працівників, зокрема і мобілізованих, розглядали В. М. Андріїв, Г. О. Барабаш, В. С. Венедіктов, В. В. Жернаков, М. І. Іншин, А. Л. Клименко, В. Л. Костюк, О. С. І. Запара, В. Москаленко, С. П. Пасіка, М.О. Пижова, С. М. Прилипко, О. І. Процевський, О. П. Сайнецький, Л. М. Сіньова, О. Г. Середа, А. О. Сидоренко, А. М. Слюсар, Б. І. Сташків, О. В. Тищенко, І. Ю. Хомич, Н. М. Хуторян, Г. І. Чанишева, О. С. Щукін, М. М. Шумило, Л. П. Шумна, Г. О. Яковлєва, О. М. Ярошенко та інші.

Під час написання дисертації використовувалися також результати дослідження різноманітних аспектів трудових відносин закордонними науковцями, такими як: Laura Werber (Лора Вербер), Susan M. Gates (Сьюзан М. Гейтс), Brian Phillips (Брайан Філліпс), Lucas Greer (Лукас Грір), Jonas Kempf (Джонас Кемпф), Samantha Cherney (Саманта Черні), Rein-Sapir (Рейн-Сапір), Yonat (Йонат), Ben-Ari (Бен-Арі), Eyal (Еял), Heiman A. (Хейман А.), Perliger A. (Перлігер А.), Barnea Jaffa Lande (Барнеа Яффа Ланде), Padan C. (Падан С.).

Одначе слід наголосити, що впродовж усього періоду незалежності України дослідники здебільшого зосереджували увагу на загальних аспектах соціального забезпечення військовослужбовців й удосконалення відповідного законодавства. Безумовно, наукові доробки суттєво вплинули на формування і розвиток права соціального забезпечення в Україні. Однак сьогодні бракує досліджень, присвячених соціальному забезпеченню

працівників, призваних на військову службу під час мобілізації в Україні, особливо з урахуванням специфіки дії правових механізмів у період воєнного стану. Комплексного аналізу соціального захисту цієї категорії працівників у контексті їх трудових, страхових і соціальних гарантій досі не здійснено, попри нагальну потребу в розробленні ефективної та узгодженої системи правового регулювання, яка б забезпечувала збереження робочих місць, доходів, трудового стажу, а також доступ до медичних і соціальних послуг. Крім того, немає одностайності у наукових підходах до визначення ключових параметрів такого захисту та способів його законодавчого закріплення, що суттєво ускладнює вироблення цілісної державної політики в цій сфері.

Дисертанту вдалося зробити певні висновки й запропонувати деякі положення, спираючись на результати всебічного вивчення не тільки доктринальних джерел, а й на нормативно-правових актів міжнародного й національного права, а також галузевого законодавства. Емпіричною основою цього дослідження стали директиви ЄС, ВООЗ, конвенції МОП, спеціалізовані нормативні акти зарубіжних країн.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана на кафедрі трудового права та права соціального забезпечення Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка відповідно до програмних нормативно-правових актів, зокрема Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2021-2025 роки, затвердженої загальними зборами Національної академії правових наук України 26 березня 2021 року, Указу Президента України від 30 вересня 2019 року № 722 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року», Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є комплексна науково-правова характеристика правових засад соціального забезпечення працівників, призваних на військову службу під час мобілізації в Україні, та вироблення практичних пропозицій щодо удосконалення національного законодавства з метою створення цілісної, ефективної та справедливої системи соціального захисту мобілізованих працівників в умовах воєнного стану та після демобілізації.

Відповідно до вказаної мети було поставлено такі *завдання:*

– з'ясувати поняття соціального забезпечення працівників, призваних на військову службу під час мобілізації;

– дослідити стан наукової розробки та методологічну основу дослідження соціального забезпечення працівників, призваних на військову

службу під час мобілізації;

– сформувати поняття мобілізованих працівників та форми їх соціального захисту;

– зробити аналіз нормативно-правової бази соціального забезпечення працівників, призваних на військову службу під час мобілізації з урахуванням зарубіжного та вітчизняного досвіду;

– охарактеризувати матеріальне та соціально-побутове забезпечення як вид соціального захисту мобілізованих працівників;

– обґрунтувати особливість медичного забезпечення як виду соціального захисту мобілізованих працівників;

– з'ясувати сутність соціального захисту мобілізованих працівників у Державі Ізраїль;

— визначити особливості соціального захисту мобілізованих працівників у Сполучених Штатах Америки;

— обґрунтувати можливості імплементації міжнародного досвіду в чинне законодавство з метою вдосконалення соціального захисту мобілізованих працівників.

Об'єктом дослідження виступають суспільні відносини, що виникають у процесі забезпечення соціальних прав працівників, призваних на військову службу під час мобілізації в Україні.

Предметом дослідження є правові норми, що регулюють соціальне забезпечення мобілізованих працівників, практика їх застосування, а також наукові підходи, концепції та зарубіжний досвід правового регулювання соціального захисту цієї категорії осіб.

Методи дослідження. Застосування цілої низки як загальних, так і спеціальних методів наукового дослідження дало змогу досягти обґрунтованості, переконливості, достовірності авторських положень і висновків. Завдяки логічному методу проаналізовано основні терміни й поняття, що визначають зміст цього дослідження (розділи 1, 2). Історичний метод використано для всебічного дослідження становлення інституту соціального забезпечення військовослужбовців (підрозділ 1.1), системний – при з'ясуванні поняття мобілізованих працівників та форми їх соціального захисту, формуванні можливостей імплементації міжнародного досвіду в чинне законодавство з метою вдосконалення соціального захисту мобілізованих працівників (підрозділ 2.3), дослідженні матеріального та соціально-побутового забезпечення як виду соціального захисту мобілізованих працівників (підрозділ 1.2), медичного забезпечення як виду соціального захисту мобілізованих працівників (підрозділ 1.3). Такі логічні методи дослідження, як індукція (від конкретного до загального) і дедукція

(від загального до конкретного) дозволили узагальнити юридичні та соціальні аспекти матеріального та соціально-побутового забезпечення як виду соціального захисту мобілізованих працівників (підрозділ 1.1), медичного забезпечення як виду соціального захисту мобілізованих працівників (підрозділ 1.3), сформулювати визначення поняття «соціальне забезпечення працівників, призваних на військову службу під час мобілізації» (індукція) (підрозділ 1.1), вказати особливості соціального захисту мобілізованих працівників в Державі Ізраїль і (дедукція) (підрозділи 2.1) та особливості соціального захисту мобілізованих працівників в Сполучених Штатах Америки (підрозділ 2.2). Перелічені методи використано у взаємозв'язку та взаємозалежності, що дозволило сформувати цілісну методологічну базу, а також забезпечило повноту й об'єктивність зроблених висновків.

Наукова новизна одержаних результатів. Робота є першим у науці соціального права України комплексним науково-правовим дослідженням правових засад соціального забезпечення працівників, призваних на військову службу під час мобілізації в Україні. За результатами проведеного наукового дослідження сформульовано наукові положення й висновки, що характеризуються науковою новизною.

Уперше:

– розроблено проєкт Національної програми захисту та підтримки мобілізованих працівників, метою якої є створення інтегрованої системи захисту мобілізованих працівників, що гарантує збереження трудового потенціалу, соціальну справедливість та суспільну стабільність в умовах військової агресії та відбудови післявоєнної України;

– обґрунтовано необхідність розробити й прийняти спеціальний Закон України «Про соціальний захист мобілізованих працівників», який би системно врегулював правовий статус цієї категорії осіб, визначив єдині підходи до гарантій зайнятості, компенсації доходів, медичного забезпечення, реінтеграції після служби, а також забезпечив би адаптацію найкращих міжнародних практик до умов воєнного стану в Україні;

– доведено необхідність ґрунтовно переглянути зміст статті 119 КЗпПУ, встановити ширші гарантії для працівників на період проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період, військової служби за контрактом, служби резервістів. Запропоновано таку редакцію статті.

«Стаття 119. Гарантії для працівників на час виконання державних або громадських обов'язків

На час виконання державних або громадських обов'язків, якщо за чинним законодавством України ці обов'язки можуть здійснюватися у робочий час, працівникам гарантується збереження місця роботи (посади) і середнього заробітку. Працівникам, які залучаються до виконання обов'язків, передбачених Кодексом цивільного захисту України, законами України «Про альтернативну (невійськову) службу», надаються гарантії та пільги відповідно до цих законів.

За працівниками, направленими для проходження базової військової служби, призваними на військову службу за призовом осіб офіцерського складу, військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, військову службу за призовом осіб з-поміж резервістів в особливий період або прийнятими на військову службу за контрактом, у тому числі шляхом укладення нового контракту, зберігаються місце роботи (посада), професійний статус, кваліфікаційний рівень, посадовий оклад (тарифна ставка), умови оплати праці, а також усі трудові, соціальні та пенсійні гарантії, які застосовувалися до них до моменту призову або укладення контракту, на строк до закінчення особливого періоду або до дня фактичного звільнення з військової служби.

Працівникам, зазначеним у частині першій цієї статті, гарантується право на повернення після звільнення з військової служби на посаду, яку вони займали до мобілізації, або на посаду, яку вони мали б займати, враховуючи можливості підвищення кваліфікації, стаж, присвоєння чергових рангів, категорій, за наявності таких у цивільному законодавстві та колективних договорах підприємства, установи, організації (принцип ескалатора).

У разі структурних змін, реорганізації або ліквідації підприємства, установи, організації під час проходження працівником військової служби, працівнику гарантується надання рівноцінної посади з не меншим рівнем оплати праці та збереженням трудового стажу, або виплата компенсації відповідно до законодавства про захист прав мобілізованих працівників.

Забороняється звільнення, переведення на нижчу посаду, скорочення тривалості робочого часу, зменшення окладу (тарифної ставки), позбавлення або зменшення обсягу соціальних гарантій, пільг і компенсацій працівників, зазначених у частині першій цієї статті, у зв'язку з фактом їх мобілізації, а також протягом 12 місяців після їх повернення з військової служби, за винятком випадків ліквідації роботодавця або визнання працівника таким, що втратив працездатність у встановленому законом порядку.

Роботодавець зобов'язаний вести облік осіб, які підлягають мобілізації, та осіб, за якими зберігаються гарантії відповідно до цієї статті, із зазначенням строків проходження служби, наявності інвалідності, обставин полону чи зникнення безвісти.

Виплата компенсації різниці між середнім заробітком мобілізованого працівника та грошовим забезпеченням за місцем проходження військової служби здійснюється у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, із залученням коштів Державного бюджету України та у випадках, передбачених законодавством, коштів роботодавця.

Положення цієї статті поширюються на всі категорії працівників, включаючи тих, що перебували у трудових відносинах з фізичними особами-підприємцями, працювали за строковими трудовими договорами, були самозайнятими особами чи перебували у статусі фрілансерів, за умови офіційного оформлення таких трудових відносин згідно з чинним законодавством України.

Порядок та умови реалізації гарантій, передбачених цією статтею, деталізуються у спеціальному Законі України «Про соціальний захист мобілізованих працівників», інших законодавчих та підзаконних нормативно-правових актах, що регулюють питання військового обов'язку, соціального забезпечення, пенсійного страхування та трудових прав працівників.

Гарантії, визначені цією статтею, не поширюються на осіб, які визнані винними у вчиненні військових кримінальних правопорушень, а також на осіб, що самостійно припинили військову службу без законних підстав, якщо це встановлено рішенням суду, що набрало законної сили».

– обґрунтовано можливість створення Національної системи компенсації втрачених доходів мобілізованих працівників (далі – НСКВМП), яка є механізмом державної політики, спрямованим на гарантування стабільного доходу для осіб, призваних на військову службу, шляхом компенсації різниці між їхнім довоєнним цивільним заробітком і військовою платнею. Система функціонуватиме на основі окремого закону України та змін до профільного трудового і соціального законодавства, інтегрованих у Національну програму підтримки та захисту мобілізованих працівників. Розрахунок компенсацій здійснюватиметься за даними про середню заробітну плату за 12 місяців до мобілізації, з урахуванням коефіцієнтів для самозайнятих і неформальних працівників, із встановленими межами для запобігання зловживанням. Фінансування забезпечуватиметься з держбюджету, внесків роботодавців і, за можливості, місцевих бюджетів та донорів. Цифрова платформа, вбудована в екосистему «Дія»,

забезпечуватиме прозоре адміністрування компенсацій і взаємодію з державними реєстрами, а контроль за дотриманням прав мобілізованих здійснюватиме новостворена Інспекція з прав мобілізованих працівників. Запровадження НСКВМП дозволить усунути прогалини чинної системи, підвищити довіру до держави, зменшити ризики тіньової міграції та сприятиме формуванню надійної, кодифікованої моделі соціального забезпечення, яка відповідатиме міжнародним стандартам.

Удосконалено:

– розуміння феномену соціального забезпечення працівників, призваних на військову службу під час мобілізації, яке є самостійним напрямом правового регулювання в межах загальної системи соціального захисту населення, який має міжгалузеву природу та поєднує норми трудового, соціального, військового, адміністративного і подекуди фінансового права;

– тезу про те, що в Україні є необхідність переходу від вузької, орієнтованої переважно на доходи моделі соціального захисту мобілізованих працівників до багатовимірної та інтегрованої системи, яка включає юридичні гарантії, цифрові інновації, соціальну адаптивність і цільову підтримку на основі різноманітних критеріїв (географічних, проксі-показників, орієнтованих на громаду);

– обґрунтування необхідності нормативного закріплення безперервності медичного страхування та соціальних гарантій для мобілізованих, включаючи доступ до високоспеціалізованої медичної допомоги незалежно від місця служби чи реєстрації;

– розуміння, що неоднорідність мобілізованих працівників (різний рівень доходів, сімейний статус, зайнятість до мобілізації) потребує розроблення багаторівневих та модульних програм соціальної підтримки, які включатимуть як екстрені виплати, так і довгострокову підтримку реінтеграції, перекваліфікації та психологічної адаптації;

– аргументацію того, що нинішня система медичної допомоги військовослужбовцям і мобілізованим працівникам характеризується фрагментарністю, слабкою координацією між установами, обмеженим доступом до психологічної допомоги та недостатнім рівнем реабілітаційних послуг, що вимагає глибокої модернізації як нормативно-правової бази, так і медичної інфраструктури.

Набули подальшого розвитку:

– положення, що в Україні система соціальних гарантій для військовослужбовців характеризується глибокою структурною нерівністю між контрактними солдатами та мобілізованими за призовом, хоча обидві

категорії виконують однакові військові обов'язки. Ця нерівність створює ситуацію соціальної несправедливості, що підриває моральний дух, довіру до держави та згуртованість Збройних Сил у період тривалого конфлікту;

– розуміння, що українська система соціального захисту мобілізованих працівників потребує цифрової трансформації та інтеграції платформи «Дія», що дозволить здійснювати моніторинг у режимі реального часу, підвищити прозорість процесів надання допомоги та забезпечити оперативний зворотний зв'язок, скорочуючи адміністративні витрати і бюрократичні перешкоди;

– обґрунтування позицій, що особливості соціального забезпечення мобілізованих працівників зумовлюють необхідність виокремлення в Україні категорії мобілізованих працівників як спеціального суб'єкта правового регулювання, аналогічного до статусу ветеранів чи військовослужбовців, зі встановленням окремих норм у трудовому та соціальному законодавстві;

– аналіз ізраїльської моделі цивільного нагляду, яка полягає у структурованій громадянській участі через такі механізми, як офіси військових омбудсменів та організовані асоціації резервістів з метою інституціоналізації цивільного нагляду за реалізацією соціального забезпечення мобілізованих працівників;

– обґрунтування позицій щодо необхідності адаптації міжнародного досвіду, зокрема моделі Ізраїлю, США та скандинавських країн, що засвідчує ефективність системи державно гарантованої комплексної медичної підтримки мобілізованих, яка охоплює не лише лікування, а й довготривалу психологічну реабілітацію та соціальну адаптацію після служби.

Практичне значення одержаних результатів. Одержані результати і зроблені висновки може бути використано:

– *у науково-дослідній сфері* – для вивчення проблем соціального забезпечення працівників, призваних на військову службу під час мобілізації;

– *у правотворчості* – при опрацюванні законопроєктів щодо внесення змін до Кодексу законів про працю України, Закону України «Про зайнятість населення», «Про оплату праці», «Про соціальне забезпечення мобілізованих працівників» та підзаконних нормативно-правових актів, які регламентують діяльність, пов'язану з вирішенням трудових спорів, управлінського менеджменту;

– *у практичній діяльності* – при проведенні науково-методичних семінарів, що предметно орієнтовані на розв'язання проблемних питань соціального забезпечення мобілізованих працівників, військовослужбовців;

– *у навчальному процесі* – при підготовці навчальних і навчально-методичних видань і посібників з дисципліни «Трудове право», «Соціальне

забезпечення», а також у межах освітнього процесу у закладах вищої освіти, що проводять підготовку фахівців за правничими спеціальностями.

Апробація результатів дослідження. Це наукове дослідження виконано й обговорено на кафедрі трудового права України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Практично орієнтовані рекомендації та основні наукові висновки і положення дисертації оприлюднено у доповідях на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях: «Актуальні питання удосконалення законодавства про працю та соціальний захист» (6 жовтня 2023 р., м. Харків); «Правові засоби забезпечення та захисту прав людини: вітчизняний та зарубіжний досвід» (16 травня 2024 р., м. Київ); «Актуальні проблеми трудового права та права соціального забезпечення» (11 жовтня 2024 р., м. Харків); «Новітня парадигма трудового права та права соціального забезпечення: наукові горизонти» (м. Харків, 10 жовтня 2025 р.).

Публікації. Основні теоретичні і практичні висновки, положення та пропозиції дисертаційного дослідження викладено в 4 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, а також у 4 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Список опублікованих праць за темою дисертації

Статті у наукових фахових виданнях України:
(які входять до переліку МОН України)

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дослідження

1. Дячок Д. І. Особливості соціального забезпечення військовослужбовців держави Ізраїль. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право».* 2024. №. 84. Т. 2. С. 94–99. URL: http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/311881

2. Дячок Д. І. Щодо питання соціального захисту мобілізованих працівників: міжнародний досвід. *Право і суспільство*. 2025. № 3. Т. 1. С. 129–134. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2025/3_2025/part_1/20.pdf

3. Дячок Д. І. Мобілізація працівника: особливості процедурного аспекту соціального захисту. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* 2025. № 3. С. 50–54. URL: http://apnl.dnu.in.ua/arkhiv?id=135

4. Дячок Д. І. Особливості соціального забезпечення резервістів у США. *Право та державне управління.* 2025. № 2. С. 69–74. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2025/11.pdf

Наукові праці, в яких засвідчено апробацію результатів дослідження

1. Дячок Д. І. Щодо поняття і змістовного наповнення терміна «справедливе грошове забезпечення військовослужбовців». *Актуальні питання удосконалення законодавства про працю та соціальний захист* : тези доп. та наук. повідомл. учасників XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 6 жовт. 2023 р.) / уклад. О. Г. Середа, О. М. Ярошенко, О. В. Соловйов, І. В. Зіноватна; за ред. О. Г. Середи. Харків, 2023. С. 331–337.

2. Дячок Д. І. Гарантії трудових прав працівників, призваних на військову службу під час мобілізації в Україні. *Правові засоби забезпечення та захисту прав людини: вітчизняний та зарубіжний досвід* : матер. міжнар. наук.-практ. конф. науковців, молодих вчених та працівників (м. Київ, 16 трав. 2024 р.) / за ред. Арсентьєва О. С., Івчук Ю. Ю. та ін. Київ, 2024. С. 146–153.

3. Дячок Д. І. Щодо особливостей юридичної основи соціального захисту військовослужбовців і їх сімей. *Актуальні проблеми трудового права та права соціального забезпечення* : тези доп. та наук. повідомл. учасників XIV Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 220-річчю Нац. юрид. ун-ту ім. Ярослава Мудрого (м. Харків, 11 жовт. 2024 р.) / уклад. О. Г. Середа, О. М. Ярошенко, О. В. Соловйов; за ред. О. Г. Середи. Харків, 2024. 942 с.

4. Дячок Д. І. Щодо особливостей соціального забезпечення військовослужбовців США. *Новітня парадигма трудового права та права соціального забезпечення: наукові горизонти*: тези доп. та наук. повідомл. учасників XV Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті чл.-кор. НАПрн України, засл. діяча науки і техніки України, д-ра юрид. наук, проф. О. М. Ярошенка (м. Харків, 10 жовт. 2025 р.) / уклад. О. Г. Середа, О. В. Соловйов; за ред. О. Г. Середи. Харків, 2025. 886 с.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, двох розділів, що логічно поєднані у 6 підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 181 сторінка, з яких основного тексту – 167 сторінки. Список використаних джерел складається із 145 найменувань і займає 14 сторінок.

Характеристика особистості здобувача. Дячок Давид Іванович народився 06 травня 1999 року у м. Києві. У 2021 році закінчив Київський університет інтелектуальної власності та права Національного Університету Одеська юридична академія та отримав диплом магістра за спеціальністю «Правоохоронна діяльність».

З 2025 року по теперішній час являється аспірантом кафедри трудового права та права соціального забезпечення Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Володію українською, російською, англійською мовою. Автор 8 наукових публікацій.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація виконана фаховою українською мовою, текстове подання матеріалу відповідає стилю науково-дослідної літератури.

Рецензенти рекомендують: відповідно до **п.15** Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, ***пропонується такий склад разової ради:***

Голова ради:

Андріїв Василь Михайлович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри трудового права та права соціального забезпечення навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Рецензенти:

Тищенко Олена Володимирівна, доктор юридичних наук, професор кафедри трудового права та права соціального забезпечення навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Погорєлова Олександра Сергіївна, кандидат юридичних наук, асистент кафедри трудового права та права соціального забезпечення навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Офіційні опоненти:

Москаленко Олена В'ячеславівна, доктор юридичних наук, професор, декан факультету менеджменту, адміністрування та права Державного біотехнологічного університету;

Пижова Марина Олександрівна, доктор юридичних наук, доцент, проректор з наукової роботи Державного податкового університету.

У результаті попередньої експертизи дисертації Дячка Давида Івановича і повноти публікації основних результатів дослідження.

2. УХВАЛИЛИ:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Дячка Давида Івановича на тему«Соціальне

забезпечення працівників, призваних на військову службу під час мобілізації в Україні».

2. Констатувати, що за актуальністю, степенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація **Дячка Д. І.**, відповідає спеціальності 081 Право та вимогам **Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах),** затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, пп. **6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії,** затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

3. Рекомендувати дисертацію **Дячка Давида Івановича на тему: «Соціальне забезпечення працівників, призваних на військову службу під час мобілізації в Україні»** до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 Право.

4. Рекомендувати Вченій раді Навчально-наукового інституту права затвердити склад разової спеціалізованої вченої ради:

Голова ради:

Андріїв Василь Михайлович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри трудового права та права соціального забезпечення Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Рецензенти:

Тищенко Олена Володимирівна, доктор юридичних наук, професор кафедри трудового права та права соціального забезпечення навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Погорєлова Олександра Сергіївна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри трудового права та права соціального забезпечення навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Офіційні опоненти:

Москаленко Олена В'ячеславівна, доктор юридичних наук, професор, декан факультету менеджменту, адміністрування та права Державного біотехнологічного університету;

Пижова Марина Олександрівна, доктор юридичних наук, доцент, проректор з наукової роботи Державного податкового університету.

Результати голосування щодо рекомендації до захисту Дячка Давида Івановича:

«За» – 19

«Проти» – немає

«Утримались» – немає

Презентація Дячка Давида Івановича на 6 стор. додається.

Директор Навчально-наукового інститут права –
доктор юридичних наук, професор **Оксана ВАСИЛЬЧЕНКО**

Головуючий на засіданні –
доктор юридичних наук, професор,
заступник директора з наукової
роботи ННІ права **Наталія МЕЛЬНИЧУК**

Секретар засідання **Олександра ВОЙЦИШЕНА**

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЯЧОК ДАВИД ІВАНОВИЧ

УДК 349.3:355.1(477)

Дисертація

СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ, ПРИЗВАНИХ НА ВІЙСЬКОВУ СЛУЖБУ ПІД ЧАС МОБІЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

081 «Право»

08 «Право»

Науковий керівник

Черноус Світлана Миколаївна

кандидат юридичних наук, доцент

Київ – 2026

Актуальність теми дослідження

- Повномасштабна збройна агресія Росії проти України, що триває з 2022 року, різко посилила необхідність переоцінки та зміцнення механізмів соціального захисту, доступних для громадян, мобілізованих на військову службу. Мобілізація значної частини працездатного населення показала неефективність чинних законодавчих механізмів забезпечення надійних гарантій зайнятості, безперервності доходів, медичної підтримки та реінтеграції після служби для працівників, призваних на військову службу.
- Попри дію окремих законодавчих норм, що регулюють соціальний захист під час мобілізації, в українському законодавстві бракує цілісної правової бази, яка б забезпечувала повний всеосяжний соціальний захист мобілізованих працівників на всіх етапах їх військової служби — від моменту призову до повернення в цивільне життя. Фрагментарність, не системність та обмежена застосовність чинних правових норм призвели до невизначеності як для працівників, так і для роботодавців, що збільшує правові ризики й підриває довіру до державних інститутів.
- Актуальність обраної теми підсилюється тим, що за час війни мобілізовано сотні тисяч громадян України, зокрема й тих, хто активно сприяв розвитку національної економіки. Їх тимчасове виведення з цивільних трудових процесів створило виклики як для ринку праці, так і для національної економіки в цілому. Тому забезпечення належних правових гарантій для мобілізованих працівників є питанням соціальної справедливості, а також важливою умовою для збереження трудового потенціалу держави та уникнення довгострокової соціально-економічної дестабілізації.
- З огляду на це існує гостра потреба в доктринальному переосмисленні та законодавчій модернізації правової інституції соціального захисту мобілізованих працівників з урахуванням національних правових традицій і найкращих міжнародних практик. Порівняльно-правовий аналіз, проведений у межах цього дослідження, особливо підкреслює актуальність таких моделей захисту, як Закон про права на працевлаштування та повторне працевлаштування осіб, які перебувають на військовій службі (USERRA) Сполучених Штатів Америки та Закон про резервну службу Ізраїлю, які передбачають широке та детальне регулювання питань працевлаштування, компенсації, охорони здоров'я та гарантій реінтеграції громадян, котрі перебувають на військовій службі.
- Таким чином, науково-практична актуальність цього дослідження визначається необхідністю зміцнення правового статусу мобілізованих працівників, вироблення законодавчих інструментів, що гарантують справедливе ставлення та адекватну компенсацію, а також забезпечення ефективної соціальної адаптації тих, хто захищає суверенітет і територіальну цілісність України. Ця праця – спроба заповнити наявні прогалини в законодавстві і виробити теоретичне підґрунтя для створення нової інституційної архітектури захисту мобілізованих працівників, сприяючи стійкості та стабільності українського суспільства в період національної кризи.

- **Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.** Дисертаційна робота виконана на кафедрі трудового права та права соціального забезпечення Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка відповідно до програмних нормативно-правових актів, зокрема Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2021-2025 роки, затвердженої загальними зборами Національної академії правових наук України 26 березня 2021 року, Указу Президента України від 30 вересня 2019 року № 722 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року», Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392.

Об’єкт, предмет, мета та завдання дослідження

- *Об’єктом дослідження* виступають суспільні відносини, що виникають у процесі забезпечення соціальних прав працівників, призваних на військову службу під час мобілізації в Україні.

- *Предметом дослідження* є правові норми, що регулюють соціальне забезпечення мобілізованих працівників, практика їх застосування, а також наукові підходи, концепції та зарубіжний досвід правового регулювання соціального захисту цієї категорії осіб.

- Метою роботи є комплексна науково-правова характеристика правових засад соціального забезпечення працівників, призваних на військову службу під час мобілізації в Україні, та вироблення практичних пропозицій щодо удосконалення національного законодавства з метою створення цілісної, ефективної та справедливої системи соціального захисту мобілізованих працівників в умовах воєнного стану та після демобілізації.
- Відповідно до вказаної мети було поставлено такі *завдання:*
- – з’ясувати поняття соціального забезпечення працівників, призваних на військову службу під час мобілізації;
- – дослідити стан наукової розробки та методологічну основу дослідження соціального забезпечення працівників, призваних на військову службу під час мобілізації;
- – сформувати поняття мобілізованих працівників та форми їх соціального захисту;
- – зробити аналіз нормативно-правової бази соціального забезпечення працівників, призваних на військову службу під час мобілізації з урахуванням зарубіжного та вітчизняного досвіду;
- – охарактеризувати матеріальне та соціально-побутове забезпечення як вид соціального захисту мобілізованих працівників;
- – обґрунтувати особливість медичного забезпечення як виду соціального захисту мобілізованих працівників;
- – з’ясувати сутність соціального захисту мобілізованих працівників у Державі Ізраїль;
- — визначити особливості соціального захисту мобілізованих працівників у Сполучених Штатах Америки;
- — обґрунтувати можливості імплементації міжнародного досвіду в чинне законодавство з метою вдосконалення соціального захисту мобілізованих працівників.

Методи дослідження

➨ Застосування цілої низки як загальних, так і спеціальних методів наукового дослідження дало змогу досягти обґрунтованості, переконливості, достовірності авторських положень і висновків. Завдяки логічному методу проаналізовано основні терміни й поняття, що визначають зміст цього дослідження (розділи 1, 2). Історичний метод використано для всебічного дослідження становлення інституту соціального забезпечення військовослужбовців (підрозділ 1.1), системний – при з'ясуванні поняття мобілізованих працівників та форми їх соціального захисту, формуванні можливостей імплементації міжнародного досвіду в чинне законодавство з метою вдосконалення соціального захисту мобілізованих працівників (підрозділ 2.3), дослідженні матеріального та соціально-побутового забезпечення як виду соціального захисту мобілізованих працівників (підрозділ 1.2), медичного забезпечення як виду соціального захисту мобілізованих працівників (підрозділ 1.3). Такі логічні методи дослідження, як індукція (від конкретного до загального) і дедукція (від загального до конкретного) дозволили узагальнити юридичні та соціальні аспекти матеріального та соціально-побутового забезпечення як виду соціального захисту мобілізованих працівників (підрозділ 1.1), медичного забезпечення як виду соціального захисту мобілізованих працівників (підрозділ 1.3), сформулювати визначення поняття «соціальне забезпечення працівників, призваних на військову службу під час мобілізації» (індукція) (підрозділ 1.1), вказати особливості соціального захисту мобілізованих працівників в Державі Ізраїль і (дедукція) (підрозділи 2.1) та особливості соціального захисту мобілізованих працівників в Сполучених Штатах Америки (підрозділ 2.2). Перелічені методи використано у взаємозв'язку та взаємозалежності, що дозволило сформувати цілісну методологічну базу, а також забезпечило повноту й об'єктивність зроблених висновків.

Наукова новизна одержаних результатів

- Робота є першим у науці соціального права України комплексним науково-правовим дослідженням правових засад соціального забезпечення працівників, призваних на військову службу під час мобілізації в Україні. За результатами проведеного наукового дослідження сформульовано наукові положення й висновки, що характеризуються науковою новизною.
- *Уперше:*
- – розроблено проєкт Національної програми захисту та підтримки мобілізованих працівників, метою якої є створення інтегрованої системи захисту мобілізованих працівників, що гарантує збереження трудового потенціалу, соціальну справедливість та суспільну стабільність в умовах військової агресії та відбудови післявоєнної України;
- – обґрунтовано необхідність розробити й прийняти спеціальний Закон України «Про соціальний захист мобілізованих працівників», який би системно врегулював правовий статус цієї категорії осіб, визначив єдині підходи до гарантій зайнятості, компенсації доходів, медичного забезпечення, реінтеграції після служби, а також забезпечив би адаптацію найкращих міжнародних практик до умов воєнного стану в Україні;
- – доведено необхідність ґрунтовно переглянути зміст статті 119 КЗпПУ, встановити ширші гарантії для працівників на період проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період, військової служби за контрактом, служби резервістів.– обґрунтовано можливість створення Національної системи компенсації втрачених доходів мобілізованих працівників (далі – НСКВМП), яка є механізмом державної політики, спрямованим на гарантування стабільного доходу для осіб, призваних на військову службу, шляхом компенсації різниці між їхнім довоєнним цивільним заробітком і військовою платнею. Система функціонуватиме на основі окремого закону України та змін до профільного трудового і соціального законодавства, інтегрованих у Національну програму підтримки та захисту мобілізованих працівників. Розрахунок компенсацій здійснюватиметься за даними про середню заробітну плату за 12 місяців до мобілізації, з урахуванням коефіцієнтів для самозайнятих і неформальних працівників, із встановленими межами для запобігання зловживанням. Фінансування забезпечуватиметься з держбюджету, внесків роботодавців і, за можливості, місцевих бюджетів та донорів. Цифрова платформа, вбудована в екосистему «Дія», забезпечуватиме прозоре адміністрування компенсацій і взаємодію з державними реєстрами, а контроль за дотриманням прав мобілізованих здійснюватиме новостворена Інспекція з прав мобілізованих працівників. Запровадження НСКВМП дозволить усунути прогалини чинної системи, підвищити довіру до держави, зменшити ризики тіньової міграції та сприятиме формуванню надійної, кодифікованої моделі соціального забезпечення, яка відповідатиме міжнародним стандартам.

Наукова новизна одержаних результатів

- *Удосконалено:*
- – розуміння феномену соціального забезпечення працівників, призваних на військову службу під час мобілізації, яке є самостійним напрямом правового регулювання в межах загальної системи соціального захисту населення, який має міжгалузеву природу та поєднує норми трудового, соціального, військового, адміністративного і подекуди фінансового права;
- – тезу про те, що в Україні є необхідність переходу від вузької, орієнтованої переважно на доходи моделі соціального захисту мобілізованих працівників до багатовимірної та інтегрованої системи, яка включає юридичні гарантії, цифрові інновації, соціальну адаптивність і цільову підтримку на основі різноманітних критеріїв (географічних, проксі-показників, орієнтованих на громаду);
- – обґрунтування необхідності нормативного закріплення безперервності медичного страхування та соціальних гарантій для мобілізованих, включаючи доступ до високоспеціалізованої медичної допомоги незалежно від місця служби чи реєстрації;
- – розуміння, що неоднорідність мобілізованих працівників (різний рівень доходів, сімейний статус, зайнятість до мобілізації) потребує розроблення багаторівневих та модульних програм соціальної підтримки, які включатимуть як екстрені виплати, так і довгострокову підтримку реінтеграції, перекваліфікації та психологічної адаптації;
- – аргументацію того, що нинішня система медичної допомоги військовослужбовцям і мобілізованим працівникам характеризується фрагментарністю, слабкою координацією між установами, обмеженим доступом до психологічної допомоги та недостатнім рівнем реабілітаційних послуг, що вимагає глибокої модернізації як нормативно-правової бази, так і медичної інфраструктури.
- *Набули подальшого розвитку:*
- – положення, що в Україні система соціальних гарантій для військовослужбовців характеризується глибокою структурною нерівністю між контрактними солдатами та мобілізованими за призовом, хоча обидві категорії виконують однакові військові обов'язки. Ця нерівність створює ситуацію соціальної несправедливості, що підриває моральний дух, довіру до держави та згуртованість Збройних Сил у період тривалого конфлікту;
- – розуміння, що українська система соціального захисту мобілізованих працівників потребує цифрової трансформації та інтеграції платформи «Дія», що дозволить здійснювати моніторинг у режимі реального часу, підвищити прозорість процесів надання допомоги та забезпечити оперативний зворотний зв'язок, скорочуючи адміністративні витрати і бюрократичні перешкоди;
- – обґрунтування позицій, що особливості соціального забезпечення мобілізованих працівників зумовлюють необхідність виокремлення в Україні категорії мобілізованих працівників як спеціального суб'єкта правового регулювання, аналогічного до статусу ветеранів чи військовослужбовців, зі встановленням окремих норм у трудовому та соціальному законодавстві;
- – аналіз ізраїльської моделі цивільного нагляду, яка полягає у структурованій громадянській участі через такі механізми, як офіси військових омбудсменів та організовані асоціації резервістів з метою інституціоналізації цивільного нагляду за реалізацією соціального забезпечення мобілізованих працівників;
- – обґрунтування позицій щодо необхідності адаптації міжнародного досвіду, зокрема моделі Ізраїлю, США та скандинавських країн, що засвідчує ефективність системи державно гарантованої комплексної медичної підтримки мобілізованих, яка охоплює не лише лікування, а й довготривалу психологічну реабілітацію та соціальну адаптацію після служби.

Практичне значення одержаних результатів

- Одержані результати і зроблені висновки може бути використано:

- – *у науково-дослідній сфері* – для вивчення проблем соціального забезпечення працівників, призваних на військову службу під час мобілізації;

- – *у правотворчості* – при опрацюванні законопроєктів щодо внесення змін до Кодексу законів про працю України, Закону України «Про зайнятість населення», «Про оплату праці», «Про соціальне забезпечення мобілізованих працівників» та підзаконних нормативно-правових актів, які регламентують діяльність, пов'язану з вирішенням трудових спорів, управлінського менеджменту;

- – *у практичній діяльності* – при проведенні науково-методичних семінарів, що предметно орієнтовані на розв'язання проблемних питань соціального забезпечення мобілізованих працівників, військовослужбовців;

- – *у навчальному процесі* – при підготовці навчальних і навчально-методичних видань і посібників з дисципліни «Трудове право», «Право соціального забезпечення», а також у межах освітнього процесу у закладах вищої освіти, що проводять підготовку фахівців за правничими спеціальностями.